

Note asupra *Vieții* Sfântului Simeon din Muntele Minunat

Volumul de față reunește, într-o primă traducere românească realizată de Laura Enache după edițiile critice, principalele două elemente ale dosarului hagiografic al Sfântului Simeon Stâlpnicul din Muntele Minunat (521-592): *vechea Viață greacă* (BHG³ 1689) și *Viața Sfintei Marta* (BHG³ 1174), mama Sfântului Simeon. Interesul cercetătorilor și hagiografilor față de Sfântul Simeon din Muntele Minunat a fost unul constant de-a lungul veacurilor, dată fiind popularitatea foarte mare de care s-a bucurat acesta în Răsărit. Mănăstirea sa de la Muntele Minunat a fost pentru multă vreme un loc de pelerinaj «internațional»¹. Din păcate însă, biografia neobișnuit de întinsă a Sfântului, scrisă de unul dintre ucenicii săi, nu s-a păstrat decât într-un număr foarte restrâns de manuscrise², mult mai populară fiind varianta prescurtată a lui Nichifor

¹ J.-P. Sodini, „Les stylites syriens (V^e-VIe siècles) entre cultes locaux et pèlerinages «internationaux»”, A. Vauchez (dir.), *Le pèlerinage de l'Antiquité à nos jours. Actes du Congrès national des sociétés historiques et scientifiques* (La Rochelle, 2005), Paris, 2012, pp. 14-19.

² Principalele manuscrise în care s-a păstrat integral *Viața* veche a Sfântului Simeon sau părți din ea sunt: *Athos Lavra* B 71 (191), sec. XI, ff. 1-151^v, *Hierosolymitanus Sabaiticus* 108, sec. X-XI, ff. 3-164^v, *Oxonienis Baroccianus* 240, sec. XII, ff. 175-258^v, *Monacensis gr.* 366, sfârșitul sec. IX, ff. 112-214, *Parisinus gr.* 1459, sec. XI, *Athos Vatopedi* 84 (olim 79), sfârșitul sec. IX, ff. 83^v-98^v, *Lesbiensis Leimon* 43, sec. XII-XIII, ff. 103-204 și *Patmiacus* 257, sec. XII, ff. 145^v-196. Ele au fost descrise pe larg de P. van den Ven în studiul introductiv al ediției sale critice *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune* (521-592), t. I: *Introduction et texte grec*, (SH 32), Bruxelles, 1962, pp. 12-30.

Ouranos din secolul al XI-lea (*BHG*³ 1690), publicată de C. Janninck în *Acta Sanctorum*³.

Proiectul studierii și publicării hagiografiilor sfinților stâlpnici a intrat în atenția membrilor societății bollandiste încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Între aceștia, Paul Peeters și Hippolyte Delehaye au fost preocupați în mod special de subiect, însă condițiile istorice nefavorabile provocate mai ales de izbucnirea primului război mondial, au împiedicat realizarea unui proiect la dimensiunile dorite. Principala monografie publicată în această perioadă rămâne cea a lui H. Delehaye, *Les Saints Stylites*⁴, care i-a făcut cunoscuți lumii occidentale pe principalii reprezentanți ai acestui gen special de asceză: Sfinții Simeon cel Bătrân, Daniel, Simeon cel Tânăr, Alipie, Luca, Lazăr.

Cel care s-a preocupat în mod sistematic de personalitatea Sfântului Simeon din Muntele Minunat a fost însă bizantinologul belgian Paul van den Ven. Acesta, după încheierea unor strălucite studii de bizantinologie cu Karl Krumbacher și Albert Ehrhard, al căror discipol a fost socotit, s-a alăturat lui H. Delehaye și bollandiștilor în proiectul editării *Vieților stâlpnicilor*. Astfel, deși acest lucru s-a spus foarte rar⁵, el însuși a anunțat încă din anul 1900, pe când era foarte

³ *Vita S. Symeonis Iunioris Stylitae*, în *Acta Sanctorum*, Mai, t. V, 1685, pp. 307-397. Metafraza lui Nichifor Ouranos nu este singura de altfel. P. van den Ven, *op. cit.*, pp. 34*-53*, prezintă alte astfel de prescurtări ale *Vieții*: a lui Ioan Petrinos (*BHG*³ 1691), cea din Patmos (*BHG*³ 1691b), cea de la Paris (*BHG*³ 1691c).

⁴ H. Delehaye, *Les Saints Stylites* („Subsidia Hagiographica”), 14, Bruxelles, 1923. Lucrarea a fost tradusă în limba română, însă fără partea substanțială de biografii ale stâlpnicilor: H. Delehaye, *Sfinții Stâlpnici*, traducere din limba franceză de conf. univ. dr. Sofia Dima, revizuire teologică și studiu introductiv de pr. Eugen Drăgoi, Ed. Partener, Galați, 2005.

⁵ P. Orgels, „Bibliographie de Paul van den Ven”, *Byzantion*, t. 32, 1962, p. XIII, nota 1. Acest articol omagial ne va furniza în cele ce urmează principalele date biografice referitoare la Paul van den Ven.

tânăr, că lucrează la o ediție critică a vechii *Vieți* grecești a Sfântului Simeon. Efortul a fost însă prea mare pentru ca gândul să fie dus la bun sfârșit într-un timp atât de scurt, iar promisiunea avea să fie dusă la îndeplinire abia 62 de ani mai târziu. Totuși tânărul bizantinolog va pune la dispoziție prietenului său H. Delehaye fotografiile manuscrisului *Sabaiticus* 108, după care acesta va publica fragmentele inedite din *Viața* Sfântului Simeon cel Tânăr⁶.

Paul van den Ven a fost apreciat de timpuriu ca o adevărată speranță a bizantinologiei mondiale. În 1903 a câștigat cu teza sa de doctorat⁷ un concurs organizat pentru o bursă de călătorie și studii, în fața unor concurenți mult mai experimentați la acea dată, Camille Gaspar și Henri Grégoire. Această teză l-a ajutat să devină membru al Școlii franceze din Atena și din 1909 a ocupat un post de conferențiar la catedra de istorie bizantină a Universității din Louvain, unde a reușit să introducă și un curs de filologie bizantină și de greacă post-clasică. Anii primului război mondial l-au determinat pe P. van den Ven să părăsească Europa și să plece în Statele Unite ale Americii, după o scurtă ședere în Anglia. Între anii 1915-1918 ocupă ca *visiting professor* o catedră de filologie, istorie și arheologie bizantină la Universitatea din Princeton, dar treptat ajunge implicat într-un gen de activități de altă natură decât cea științifică. După o perioadă de inactivitate între anii 1920 și 1946, an în care își va relua activitatea de cercetare, nu mai publică nimic în domeniul bizantinologiei sau hagiologiei.

⁶ *Vita S. Symeonis Stylitae Iunioris*, capita selecta, în H. Delehaye, *Les Saints Stylites* (SH 14), Bruxelles, 1923, pp. 238-271.

⁷ Rezultatele tezei sale de doctorat, socotită de savanți drept un model al genului, le va publica cincizeci de ani mai târziu în volumul *La légende de S. Spyridon, évêque de Trimithonte* (Bibliothèque du Muséon, 33), Louvain, 1953, 4 planșe, 158+200 pp. Van den Ven și-a asumat cu mult folos în cariera sa, metoda maestrului său Karl Krumbacher de cercetare critică a textelor bizantine.

Abia după încheierea celui de al doilea război mondial, Paul van den Ven revine definitiv în Belgia reluând proiectele începute cu ani în urmă. Valoarea cercetărilor întreprinse îl recalifică imediat în elita bizantinologiei mondiale, ajungând membru în colectivele editoriale ale revistelor *Byzantion* și *Le Muséon*, vicepreședinte al *Centrului Național belgian de cercetări bizantine* și membru al *Academiei Regale Belgiene*. Publică volumul despre Sfântul Spiridon, având la bază cercetarea sa doctorală de tinerete, dar ceea ce este mai important, reia întreaga cercetare, lansată anterior prin publicațiile lui H. Delehay și P. Peeters în jurul Sfântului Simeon Stâlpnicul din Muntele Minunat (521-592). O primă etapă în această muncă este studiul său despre *Omiliile ascetice* ale Sfântului Simeon publicat în revista *Le Muséon*⁸. Aici argumentează în urma unui serios examen critic, autenticitatea și paternitatea simeoniană a omiliilor publicate în 1871 de cardinalul Angelo Mai⁹ și completează numărul celor 30 de omilii păstrate, editând pentru prima dată pe primele trei și pe a patra, care nu fusese editată în volumul lui A. Mai după vreun manuscris grec, ci preluată după o publicare anterioară.

⁸ P. van den Ven, „Les écrits de s. Siméon Stylite le Jeune avec trois sermons inédits”, *Le Muséon*, 70, 1957, pp. 1-57 [Studiul acesta a fost tradus în limba română cu titlul „Opera ascetică a Sfântului Simeon din Muntele Minunat” în volumul *Sfântul Simeon Stâlpnicul din Muntele Minunat, Cuvinte ascetice* (colecția *Viața în Hristos. Pagini de Filocalie*, nr. 4), trad. Laura Enache, ediție de Pr. Dragoș Bahrim, Ed. Doxologia, Iași, 2013, pp. 9-46]. În afară de volumele care conțin ediția critică a *Vieții Sfântului Simeon* și *Viața Sfintei Marta*, van den Ven a mai publicat studiile: „À propos de la Vie de Saint Syméon Stylite le Jeune”, *AB*, t. LXVII, 1949, pp. 425-443; „La patristique et l'hagiographie au concile de Nicée de 787”, *Byzantion*, t. XXV, 1957, pp. 325-362; „Le martyrium en triconque dans la Vie de Ste Marthe”, *Byzantion*, t. XXI, 1961, pp. 249-255.

⁹ A. Mai, ed., *Nova Patrum Bibliotheca*, t. VIII, 3, pp. 4-156 (*Cuvintele IV-XXX*).

Magnum opus-ul operei sale rămâne publicarea ediției critice a *Vieții* vechi a Sfântului Simeon¹⁰, lucrare împlinită la 62 de ani după anunțarea acestui demers la începutul carierei. Apariția primului volum, în 1962, a fost primită cu entuziasm de lumea bizantinologilor, în același an revista *Byzantion* publicând un volum omagial elogiind personalitatea sa¹¹. Această ediție exemplară a stat și la baza volumului de față, traducerea noastră fiind prima după cea publicată de bizantinologul belgian în 1970. Pe lângă traducerea textului grec, am preluat pentru ediția românească, cu acordul Societății bollandiste și o parte din studiul introductiv scris de P. van den Ven¹² deoarece în cea mai mare măsură, rezultatele sale au rămas valide până astăzi.

Pentru a întregi și rotunji dosarul hagiografic al Sfântului Simeon, nu puteam să ometem *Viața Sfintei Marta* (BHG³ 1174)¹³, mama Sfântului Simeon din Muntele Minunat, la rândul său un document de o lungime considerabilă. La o primă lectură, *Viața* mamei sfântului este un martor complementar ce aduce noi piste de analiză a unei biografii și așa suficient de extinsă. Însăși tradiția scrisă a acestui document hagiografic îl leagă total de *Viața Sfântului Simeon*. De exemplu, trei dintre manuscrisele simeoniene, poate cele mai importante, *Athos Lavra* B 71, *Sabaiticus* 108 și *Athos Vatopedi* 84, conțin ambele piese.

¹⁰ *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. I: Introduction et texte grec, t. II: Traduction et commentaire. Vie grecque de sainte Marthe, mère de S. Symeon (SH 32)*, Bruxelles, 1962-1970, 221*+224+373 pp.

¹¹ *Byzantion*, t. XXXII, 1962.

¹² *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. I*, pp. 11*-12*, 101*-108*, 124*-221*.

¹³ Ea a fost editată de P. van den Ven în *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. II: Traduction et commentaire. Vie grecque de sainte Marthe, mère de S. Symeon (SH 32)*, Bruxelles, 1970, pp. 253-314. După această ediție a fost realizată și traducerea din volumul de față.

Studiul detaliat pe care van den Ven îl face asupra *Vieții Sfintei Marta*¹⁴ a scos la lumină unele aspecte și ipoteze demne de luat în seamă. În primul rând, acest text este ulterior *Vieții Sfântului Simeon* și a fost scris de un contemporan necunoscut nouă, monah în obștea de la Muntele Minunat și martor ocular la cele mai multe din evenimentele relatate, cel mai posibil la sfârșitul secolului al VI-lea sau începutul secolului al VII-lea. Autorul *Vieții Sfintei Marta* pare a fi altul decât autorul *Vieții Sfântului Simeon*, care a trăit nu mult după moartea lui Simeon, deoarece prin multe aspecte relatate, lucrarea pare să se adreseze direct contemporanilor săi¹⁵. Cele două documente diferă ca stil, în schimb conținuturile sunt complementare. Autorul celui de al doilea text a cunoscut *Viața* cuviosului, și pare că atunci când a scris *Viața* mamei nu a vrut să repete ceea ce deja în comunitatea lor era bine-cunoscut. Mai mult, elementele prosopografice, topografice din *Viața Sfintei Marta*¹⁶ nu contrazic nicicum datele similare ale *Vieții* lui Simeon, ci mai degrabă vin să confirme și să susțină valoarea nu doar de hagiografie a *Vieții* lui Simeon, ci chiar de document istoric.

Viața Sfintei Marta nu conține însă toate elementele unei biografii complete. Dacă în *Viața lui Simeon* ea este o prezență foarte discretă, fiind pomenită doar în câteva situații particulare¹⁷, aici sunt descrise și se insistă doar pe câteva mo-

¹⁴ *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. I: Introduction et texte grec*, Bruxelles, 1962, pp. 67*-92*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 78*: „consider drept sigur, cel puțin deocamdată, că *Viața Sfintei Marta* are drept autor un călugăr de la Muntele Minunat, care scria puțin timp după moartea lui Simeon și redactarea biografiei sale”.

¹⁶ Confirmate între timp și de analizele la fața locului (P. Peeters), dar și de săpăturile arheologice efectuate de J. Mécérian și ulterior de J. Lafontaine-Dosogne.

¹⁷ *Viața Sfântului Simeon*, 1, 7, 71, 105, 107, 113, 126, 127, 129, pomenesc pe Sfânta Marta în prezența Sfântului Simeon, iar capitoul 221 o sinaxă euharistică făcută de Simeon pentru pomenirea ei.

mente decisive, precum moartea sa, aparițiile sale după moarte unor monahi din comunitate, construcția *martyrion*-ului, capela triconcă din partea de sud a Bisericii Sfintei Treimi, unde vor fi depuse atât trupul său cât și trupul Sfântului Simeon și multe elemente și afirmații care vin să susțină cultul Sfintei Marta. Van den Ven demontează ipoteza lui P. Peeters care credea că *Viața Sfintei Marta* este un document apologetic, scris de un monah georgian, menit să susțină drepturile georgienilor din comunitatea Muntelui Minunat, deoarece precum se știe, aceștia deși erau în număr mare aici încă din timpul Sfântului Simeon, ajunseseră în secolul al XI-lea să fie de-a dreptul persecutați de grecii care conduceau comunitatea¹⁸, fiind repuși în drepturi de Patriarhul Teodosie al III-lea al Antiohiei, la intervenția Sfântului Gheorghe Aghioritul. De asemenea, a respins și datarea hagiografiei pe care o face Peeters, care socotea că este un document din secolul al XI-lea.

Bizantinologul P. van den Ven observă că: „Odată cu începuturile ascetice ale sfântului pe vârful unui stâlp sau unei coloane, mama lui nu mai primește decât câteva menționări, cu ocazia întâlnirilor cu el, foarte onorante, de altfel, dar foarte rare și secundare, care ne lasă într-o necunoaștere totală a desfășurării vieții ei și a împrejurărilor morții sale. De aceea un hagiograf contemporan, probabil un călugăr din Muntele Minunat, care avea o evlavie specială pentru sfânta, a vrut să umple ceea ce el considera o lacună ofensatoare pentru memoria mamei stâlpnicului în economia biografiei consacrate fiului ei și s-a gândit să restabilească un soi de echilibru în favoarea ei, scriindu-i viața. Neavând nici o informație personală asupra trecutului Sfintei Marta, s-a mulțumit, în prima parte, destul de scurtă de altfel, cu niște locuri comune, cu dezvoltări oțioase și împrumuturi din *Viața veche a Sfântului Simeon*, pe care nu era cazul să o completeze pentru

¹⁸ A se vedea despre această problemă în studiul introductiv, pp. 133-134.

această perioadă, de vreme ce își împlinea scopul ei. A introdus din loc în loc câteva viziuni și a trecut rapid la un lung expozeu de împrejurări care au precedat, au însoțit și au urmat moartea sfintei, la care a amestecat un număr de fapte greu verificabile și supranaturale. În acest expozeu, hagiograful avea mână liberă, de vreme ce sursa lui scrisă, *Viața veche a Sfântului Simeon*, era extrem de săracă în informații asupra sfintei pe care el voia să o slăvească. Dar s-a inspirat din *Viața Sfântului Simeon*, cum a fost cazul în privința construcției capelei, descrise într-un mod care amintește, în mod special, împrejurările construcției Bisericii mari, transmise în biografia Stâlpnicului¹⁹.

Viața Sfintei Marta prin multe elemente interne, pare un document menit să susțină cultul acesteia, neglijată, cum aminteam anterior, în uriașul text hagiografic, datorită strălucirii unice a fiului său. Mențiuni de genul: „Nu voi m-ați slăvit, nici nu sunt slăvită din pricina fiului meu, ci mi-a venit mie harul și slava de acolo, de unde așteptând, am așteptat pe Domnul și a luat aminte la mine și a auzit rugăciunea mea”²⁰, sau faptul că la un moment dat Simeon refuză să vindece un bolnav, dar fără știrea lui este vindecat de Marta²¹ sunt argumente care vin să susțină acest fapt. Memoria Sfintei Marta a fost însă păstrată așa cum se cuvine, moaștele sale fiind mutate din locul special oferit ei în Biserica Sfintei Treimi în capela de sud, având rol de *martyrion*, capelă în care au fost așezate, după moartea sa și moaștele Sfântului Simeon. Însă indiferent de unele inadvertențe de ordin cronologic, care se pot observa la o analiză mai atentă²², *Viața*

¹⁹ *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. I: Introduction et texte grec*, Bruxelles, 1962, pp. 87*-88*.

²⁰ *Viața Sfintei Marta*, 40.

²¹ *Ibidem*, 35-38.

²² *La vie ancienne de s. Syméon Stylite le Jeune (521-592), t. I: Introduction et texte grec*, Bruxelles, 1962, pp. 73*-82*.

Sfintei Marta rămâne un document extrem de prețios, cu o certă valoare duhovnicească, ce întregește în mod fericit tot ceea ce se știa despre Sfântul Simeon.

Am alăturat ca anexă dosarului nostru și fragmentele din *Istoria bisericească* a lui Evagrius Scolasticul²³, care are aprecieri laudative la adresa Sfântului Simeon, pe care l-a cunoscut personal²⁴ și cu care a rămas în corespondență după ce întâlnirea dintre ei a schimbat istoricului viața. Aceste fragmente se suprapun uimitor cu detaliile cunoscute din *Viața Sfântului Simeon*, fiind o dovadă în plus pentru valoarea de document istoric a acestei hagiografii.

Se cuvine să facem încă câteva mențiuni despre moaștele Sfântului Simeon din Muntele Minunat. Am spus deja că după moarte, sfântul a fost așezat în *martyrion*-ul triconc din partea de sud a bisericii centrale, alături de mama sa. În secolul al XI-lea mormintele lor erau se pare încă în bună stare. Nichifor Ouranos menționează existența lor în parafraza sa*, și același lucru îl face și *Viața Sfântului Gheorghe Aghioritul*²⁵. Manuscrisul *Vaticanus gr. 644* menționat de Petre Năsturel²⁶, vorbește și el de existența unor moaște ale Sfântului Simeon. Foarte posibil însă, ca odată cu distrugerea mănăstirii sau poate chiar înainte, trupurile celor doi sfinți să fi fost mutate în Antiohia sau poate chiar furate. Informații însă despre aceste lucruri nu am aflat deocamdată.

Ce cunoaștem cu siguranță este faptul că la Mănăstirea Neamț se păstrează astăzi capul Sfântului Simeon de la Muntele Minunat. Sfântul cap are în jurul lui o cunună de argint aurit,

²³ Evagrius Scholasticus, *Historia ecclesiastica*, ed. J. Bidez - L. Parmentier, Londra, 1898, pp. 217, 238-240.

²⁴ Cf. *Viața Sfântului Simeon*, 233.

* *Acta Sanctorum*, Mai, t. V, 1685, p. 397.

²⁵ Vezi în studiul introductiv, p. 137.

²⁶ A. Frolow, „Une staurothèque byzantine décrite dans le cod. *Vat. gr. 644*”, *Cahiers archéologiques*, VIII, Paris, 1956, p. 231, citat de P. Năsturel „Cea mai veche inscripție de la Ștefan cel Mare (1643)”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt, 1504-2004. Portret în istorie*, Sfânta Mănăstire Putna, 2003, p.170.

ce reprezintă cea mai veche inscripție păstrată de la Sfântul voievod Ștefan cel Mare. Aceasta este dovada cea mai importantă a autenticității acestora. Despre această cunună, a scris istoricul Petre Năsturel în 1961, la acea dată socotind-o pierdută, negăsind-o alături de craniu. El publică însă textul inscripției, care fusese copiat în 1903 de arhiepiscopul Narcis Crețulescu, stareț la Neamț în acea vreme, și de arhitectul Vladimir Mironescu, după o copie pe hârtie a inscripției, găsită împăturită în raclă. Iată acest text al inscripției, în traducerea din limba slavonă a lui Narcis Crețulescu: „Moaște ale Sfântului Simeon cel de la Muntele Minunat. S-au ferecat de Ioan Ștefan voievod la leatul 6971” (1463)²⁷.

Cum au ajuns aceste moaște în posesia Sfântului voievod, nu putem cunoaște în mod precis, de aceea nu putem decât să acceptăm unele posibile ipoteze. O altă întrebare legitimă este dacă Sfântul Ștefan a dăruit el însuși moaștele Mănăstirii Neamț sau le-a găsit în mănăstirea care exista deja și el doar le-a ferecat? Prima ipoteză pare mult mai plauzibilă decât a doua deoarece un dar de o asemenea valoare ar fi fost greu de obținut de o mănăstire de importanță redusă cum era Neamțul până la construirea mării ctitorii ștefaniene de la 1497. Pe de altă parte, familia domnitorului a avut legături importante în întreaga lume ortodoxă și venituri substanțiale, care să-i permită la un moment dat să obțină un odor de o asemenea valoare, în ochii tuturor celor care cunoșteau puterea de a face minuni a Sfântului Simeon, al cărui nume era pe buzele tuturor în secolul al VI-lea. De aceea, deocamdată rămâne cu șanse mai mari de adevăr ipoteza susținută și de cercetătorii anteriori²⁸, că Sfântul Ștefan a ferecat pentru sine și familia sa sfintele moaște la anul 1463, dăruindu-le la 1497,

²⁷ Text transcris după P. Năsturel, *op. cit.*, p. 171.

²⁸ *Ibidem*, p. 176; Arhim. Melchisedec Velnic, „Un odor regăsit: cununa moaștelor Sfântului Simeon de la Muntele Minunat (1463)”, *Analele Putnei*, vol. III, nr. 2, 2007, pp. 5-12, aici p. 8.

cu ocazia sfințirii ctitoriei sale de la Mănăstirea Neamț. Cert este că un minei slavon din secolul al XVI-lea de origine nemțeană conține o slujbă specială a Sfântului Simeon, ceea ce nu se întâmpla decât în situațiile speciale când sfântul avea moaștele în mănăstirea respectivă sau ocrotea ca hram mănăstirea²⁹, deci atunci moaștele erau prezente în Mănăstire.

Cununa considerată pierdută de profesorul Năsturel, se află în schimb în Mănăstirea Neamț, ea fiind între timp și restaurată. Foarte posibil ca în acei ani de dictatură comunistă, părinții Mănăstirii Neamț să fi ascuns acest odor de ochii vigilenți ai securității, pentru a nu fi eventual confiscată și plasată în custodia vreunui Muzeu de istorie, așa cum s-a întâmplat cu alte prețioase documente. În anul 2006, Părintele Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna, a fotografiat-o și a descris-o într-un important studiu³⁰, comparând-o cu cununa foarte asemănătoare, de la 1488 a Sfântului Ghenadie de la Putna, tot de origine ștefaniană.

Care să fie motivația care l-a împins pe sfântul voievod să realizeze această cunună? Un răspuns imediat este: evlavia. Însă aici este mai mult decât atât. Ideea împodobirii capetelor păstrate ale sfinților cu cununi este în Ortodoxie des întâlnită. Chiar nimburile pictate ale sfinților din icoane sunt o imagine a încununării lor de către Împăratul ceresc. Să ne amintim aici și de cununile pe care sfinții patruzeci de mucenici din Sevastia le-au primit din cer. În Moldova mai există astfel de cununi, pe care trebuie să le amintim aici: cununa capului Sfântului Ghenadie de la Putna, realizată în 1488 tot la dorința lui Ștefan cel Mare, dar și cununa mult mai cunoscută a Sfintei Parascheva de la Iași. Aceste realizări evlavioase nu sunt lipsite de semnificație. Ele pornesc, de fapt, de la textele hagiografice pentru că, în relația credinciosului cu sfinții, hagiografiile sunt primul contact. Iar în Răsărit, hagiografia dictează iconografia și realizările conexe.

²⁹ P. Năsturel, *op. cit.*, p. 177.

³⁰ Citat la nota 28, mai sus.

În cazul Sfintei Cuvioase Parascheva, sfintele moaște au cunună pe cap dar, totodată, într-una din vechile reprezentări iconografice ale sale, devenită model, cea din Biserica episcopală din Roman (pictată la începutul sec. al XVII-lea, anterior aducerii moaștelor sfintei la Iași de Vasile Lupu), Sfânta Parascheva este așezată pe un tron și este încununată de către îngeri. Această pictură, dar și încununarea moaștelor sale, așa cum au ajuns ele până astăzi la noi, sunt de fapt fidele textului *Vieții Sfintei Parascheva*. În versiunea lui Matei, episcopul Mirelor, Gheorghe, unul din cei ce descoperise sfântul trup, are următoarea viziune:

„La miezul nopții a văzut în vis o Împărăteasă slăvită și preastrălucită, șezând pe un tron slăvit și preastrălucit și în jurul ei stând roată bărbați purtători de lumină. Pe care văzându-i Gheorghe, fiind cuprins de multă frică, a căzut cu fața la picioarele lor și se ruga pentru viața lui, căci nu era în stare să rabde arătarea aceea nemaivăzută. Unul dintre acei purtători de lumină, întinzând dreapta lui, l-a ridicat zicându-i: «Gheorghe, nu te teme, ci scoală și mâine dimineață la sinaxă vestește tuturor să pună în raclă moaștele Cuvioasei Parascheva, pe care le-au găsit acum, căci ea s-a născut și a crescut în acest ținut al Epivatelor, și a arătat toate nevoințele cele după Dumnezeu, și a fost învrednicită de starea pe care o vezi acum și de împărăție, și este din aceeași cetate cu voi și de același neam, și înalță stăruitor către Dumnezeu rugăciuni pentru fiecare dintre voi». Și acestea le-a spus acela, iar Împărăteasa aceea a spus că Gheorghe este apropiat ei și a zis către el: «Eu sunt din acest pământ în care voi locuiți acum, odraslă a lui, fiind numită Parascheva de la dumnezeiescul botez. Sârguiți dar acum să cinstiți cortul meu, iar eu voi cere de la Dumnezeu să vă izbăvească pe voi din pătimiri și din primejdii»³¹.

³¹ *Viața și petrecerea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva cea nouă, cea din Epivate, scrisă de Matei smeritul, Mitropolitul Mirelor*, 10, trad. L. Enache, după ediția lui A. Papadopoulos-Kerameus, *Αναλεκτα Ιεροσολυμιτικης Σταχυολογιας*, t. I, 1891, pp. 445-446.

Pictura bisericii episcopale din Roman este datată la începutul secolului al XVII-lea, iar *Viața* scrisă de Matei al Mirelor tot în aceeași perioadă, dar nu mai devreme de 1605. Neîndoielnic, zugravul de la Roman s-a inspirat în realizarea planului iconografic chiar din acest text grec sau din versiunea mai veche slavonă, scrisă de Sfântul Eftimie de Târnovo³².

Revenind la cununa pe care sfântul Ștefan a făcut-o capului Sfântului Simeon, credem că și ea a fost inspirată de *Viața* greacă a Sfântului Simeon, pe care Sfântul voievod a cunoscut-o foarte probabil în versiunea prescurtată a lui Nichifor Ouranos din sec. al XI-lea, transmisă mai târziu la noi și în *Viețile Sfinților*. Iată însă ce spune *Viața Sfântului Simeon* în versiunea largă, despre încununarea acestuia de către arhangheli:

„Așa cum se cuvine sfinților care iubesc pe Dumnezeu și sunt iubiți de El, dumnezeiescul har al lui Dumnezeu l-a iubit pe sfânt mai presus de fire și până în sfârșit l-a cercat precum pe Avraam patriarhul (Evr. 11, 17). Și vede cetele sfinților stând de față și pe Domnul împreună cu dânșii și era prezent și un cal alb și o cunună a slavei în mâinile arhanghelilor ca să-l încununeze și să-l facă rege pe slujitorul Lui. A zis către ei: «Cuvântul Domnului este întru mine și haina de păr nu se va lua de la mine că este slava lui Hristos». Au zis atunci îngerii: «Îmbracă-L pe Hristos în această haină, ca o purpură și încinge-te cu Duhul Sfânt, veșmântul vederii». A continuat să zică slujitorul lui Hristos: «Doamne, dacă poruncești să împărătesc împreună cu sfinții, nu-mi va mai fi mie să mă înfrupt din mâncărurile vieții acesteia, cu harul bunătății Tale». Și a zis Domnul: «Și întru aceasta te-am mărit ca să se facă voia ta și așa îți va fi ție, că te-am sfințit întru nădejdea bunătăților fără sfârșit și împărătește spre

³² *Viața* greacă mai veche, publicată de F. Halkin, "Sainte Parascève la Jeune et sa vie inédite BHG 1420z", *Studies on the Slavo-Byzantine and West-European Middle Ages. In Memoriam Ivan Dujčev*, Sofia, 1988, pp. 281-292, nu menționează totuși această viziune a Sfintei Parascheva ca Împărăteasă.

viață veșnică și fie ție săgeți ascuțite, ca să dobori zecile de mii ale diavolilor». Și l-au îmbrăcat pe el îngeri pe deasupra veșmintelor lui ascetice cu slava și mare cuviința sfințeniei, punându-i pe cap diademă de piatră prețioasă duhovnicească în duhul vieții, având deasupra crucea și o stea care strălucea ca fulgerul. Și l-au așezat pe el pe acel cal arătat mai înainte, slăvindu-l cu bucurie mare și zicând toți într-un glas: «Hristos este lăudat în ceruri și pe pământ și robul Lui Simeon, împărățind împreună cu sfinții, biruiește». Și a văzut sfântul pe diavol uimit și pe toate duhurile rele spăimântându-se³³.

Și într-o altă minune pe care o lucrează sfântul este văzut purtând o cunună de slavă, cu o cruce de foc în mijlocul său:

„Un bărbat de la hotarele cu perșii, având demon cumplit, a aflat milă de la Dumnezeu. Căci a fost trimis îngerul Domnului și i-a zis lui: «Du-te la robul lui Dumnezeu, Simeon! Acesta își are sălașul în Antiohia cea mare, lângă mare într-o mănăstire în munte. Prin el îți va fi ție tămăduire de la Domnul». Venind bărbatul la sfântul, i-a descoperit acestea. Iar sfântul, chemând pe Fiul lui Dumnezeu, a certat demonul să iasă din el. Iar demonul se tânguia cu putere, zicând: «Lasă-mă și voi ieși, căci știu cine ești și pe Cel ce lucrează întru tine, Fiul lui Dumnezeu». Acestea strigându-le, demonul vede, împreună cu bărbatul ce pătimea, o cunună strălucind ca aurul și având mulțime de mărgăritare pe capul sfântului³⁴ și o cruce strălucind în cunună ca lumina soarelui și oștirile cerești înconjurându-l pe el. Și neputând suferi diavolul arderea care venea din cele ce vedea a ieșit urlând, neîndrăznind încă să se mai apropie de suferind. Și a plecat omul în patria lui, mulțumind lui Dumnezeu prin sfântul Lui rob și vestind tuturor minunile Lui pe care le-a văzut³⁵.

³³ *Viața Sfântului Simeon*, 43.

³⁴ Cf. Apoc. 4, 4; 9, 7; 14, 14.

³⁵ *Viața Sfântului Simeon*, 73.

Minunea aceasta ce era foarte cunoscută obștii monahale a Sfântului Simeon, dat fiind și locul pe care l-a ocupat mai apoi și în textul scris al *Vieții*, a devenit unul dintre semnele distinctive ale lui Simeon în comparație cu alți sfinți. Darul pe care acesta îl primește, alături de multe altele, îl face am putea zice unic în soborul sfinților. Aceasta era evidențiată și într-un alt mod. Încă din timpul vieții sale, pelerinii ce veneau la Muntele Minunat primeau unele *eulogii* din lut, mai târziu din metal chiar, binecuvântate de sfânt, de foarte multe ori lucrându-se prin ele minuni și vindecări. Astfel de *eulogii* sau medalioane s-au găsit în multe locuri din Răsărit, astăzi păstrându-se în mai multe muzee din lume. Aceste medalioane, sintetizând esențialul întregii *Vieți* a Sfântului, rețin doar câteva elemente: încununarea sa pe stâlp de către arhangheli, iar la baza stâlpului de o parte și de alta stau două personaje cheie ale *Vieții*: ucenicul Conon pe care Simeon l-a înviat din morți³⁶ și mama lui Simeon, Marta.

Așa cum este realizată, cununa Sfântului Simeon respectă descrierea ei făcută în *Viața*: în mijlocul ei, acoperind capul în întrgime, cele două brațe sunt în formă de cruce, iar în centru, o altă cruce mai mică unește cele două brațe.

Un alt posibil motiv³⁷ care, foarte posibil să-l fi animat pe Sfântul Ștefan în realizarea acestei cununi era, pe lângă modelul din hagiografie, pe care l-am evidențiat, nevoia de ajutor mai ales în războaiele cu necreștinii pe care le-a avut de dus. Sfântul Simeon se arătase deja un puternic protector al antiohienilor în atacurile pe care orașul lor le-a suferit din partea armatei persane a lui Chosroes³⁸. Astfel, cununa era un dar făcut Sfântului Simeon, în dorința sa de a-l chema în ajutor în situațiile dramatice pe care Ștefan le-a avut de

³⁶ *Ibidem*, 129.

³⁷ Ideea evidențiată de Arhim. Melchisedec Velnic, *op. cit.*, pp. 9-10.

³⁸ *Viața Sfântului Simeon*, 57-63.

înfruntat. Sfântul Ștefan era el însuși un cap încoronat și totuși face o cunună capului unui sfânt, arătând că adevărata coroană pe care o căuta era de fapt „cununa Vieții” (Iacov 1, 12).

Indiferent însă de orice lectură pe care am încerca să o facem firului istoric al acestor evenimente, cununa alături de moaștele păstrate ale Sfântului Simeon din Muntele Minunat rămâne pentru noi un element de legătură, care unește peste veacuri în chip duhovnicesc sfinți, popoare și Biserici în lupta lor pentru Împărăția lui Dumnezeu. Anul acesta se împlinesc 550 de ani de la realizarea cununii Sfântului Simeon din Muntele Minunat și, ca o lucrare a Providenței, moaștele sale sunt aduse pentru tradiționalul pelerinaj prilejuit de hramul Sfintei Parascheva de la Iași, ca o mărturie a conglăsurii sfinților lui Dumnezeu.

Pr. Dragoș Bahrim